

Kozák Zsuzsa

Maradványérték

Szalay Péter kiállítása

→ acb Attachment, Budapest

→ 2013. április 25 – május 31.

A művész (a pedagógushoz, a közgazdászhoz stb. hasonlóan) a maga módján és eszközeivel a társadalmi és személyi bajok orvosa, s ebben az értelemben a hippokratészi eskünek megfelelően kell munkálkodnia. Praktizálhat kiváló belgyógyászként, felületi kezelőként vagy sarlatánként is. Melyiket művész egészségügyi kezelését választaná a magad számára? És melyiket ellenséged számára?

„Esküszöm a gyógyító Apollóra, Aszklepioszra és Hügieiára és Panakeiára és valamennyi istenre és istennőre, akiket ezennel tanúkul hívok, hogy minden erőmmel és tehetséggel megtartom következő kötelességeimet: tanáromat, akitől e tudományt tanultam, úgy fogom tisztelni, mint szüleimet, vagyonomat megosztom vele, s ha rászorul, tartozásomat lerövöm; utódait testvéremnek tekintem, oktatom őket ebben a tudományban, ha erre szentelik magukat, mégpedig díjtanul; továbbá az orvosi tudományt áthagyományozom fiaimra és mesterem fiaira és azokra, akik az orvosi esküt leteszik, másokra azonban nem. Tehetségem-

hez és tudásomhoz mérten fogom megszabni a betegek életmódját az ő javukra, és mindent elhárítok, ami ártana nekik. Senkinek sem adok halálos mérget, akkor sem, ha kéri, és erre vonatkozólag még tanácsot sem adok. Hasonlóképpen nem segítek hozzá egyetlen asszonyt sem magzata elhajtásához. Tisztán és szentül megőrzöm életemet és tudományomat. Sohasem fogok hólyagkővet operálni, hanem átengedem ezt azoknak, akiknek ez a mesteriségük. Minden házba a beteg javára lépek be, s őrizkedni fogok minden szándékos károkozástól, különösen férfiak és nők szerelmi élvezetre használatától, akár szabadok, akár rabszolgák. Amit kezelés közben látok vagy hallok – akár kezelésen kívül is a társadalmi érintkezésben – nem fogom kifecsegni, hanem titokként megőrzöm. Ha ezt az esküt megtartom és nem szegem meg, örvendhessek életem fogytáig tudományomnak, s az életnek, de ha esküszegő leszek, történjék ennek ellenkezője! – hang-

¹ A Hippokratészi eskü szövege. Latinul *Hippocratis Jusjurandum*, valószínűleg a Hippokratészt megelőző időszaktól (i.e.VI.századból) származik, s a Kósz szigetén működő Aszklepiosz orvospapok fogadalmi szövege volt. Forrás: Wikipédia

SZALAY PÉTER

Maradványérték, acb Attachment, 2013, részlet a kiállításról

© Fotó: Szalay Péter

zott el már 2200 éve, s ennek távoli fényében fogom vizsgálni Szalay Péter szobrász utóbbi két kiállítását.

Szalay klasszikus szobrászatot tanult Pécsen, de mivel szaktudásának bölcsőjétől földrajzilag és eszmeileg is igen messzire távolodott, így ezen szakaszra most nem is fordítok több figyelmet. Munkájának egyik alapvetése a kényszeres újrashasznosítás, amelynek érdekében nem árt kilométereken át hurcolni akár egy sáros, súlyos és nem cipelésre formatervezett kerékbilincset a híd alól a műterméig. Egy-egy mű kiindulópontja tehát többnyire egy tárgy, amit megpillant valahol, s amelyet – miután alkotóműhelyébe trógerolta – olykor napokig, hetekig is nézeget. Latolgatja az inkarnációs lehetőségeket. Az objektummal való összeszokás annak egy pózmentes művészeti produktummá való átképzését teszi lehetővé. Mondhatni: az lesz belőle, ami már úgyis benne volt. Csak itt az új forma közelebb van a felszínhez, mint mondjuk egy kötőm esetében.

Ez az affinitás kap erőre Szalay *Maradványérték* című új kiállításán, amely szinte pedánsan találó módon az acb galéria új, Eötvös utcai kiállítóterének nyitó programja. A pedánsan találó pedig az benne, hogy a kiállított műtárgyak a Király utcai acb galéria átalakítása során termelődött szemétből születtek. Ennek dacára nem sült ki belőle „Kis acb néprajz”, mindenki elővakodhat. Igaz, nem lehetett kihagyni egy-egy kínálkozó ziccert, de a helyzeti energiát csak nagyon visszafogottan alkalmazza a művész. Miközben alkotó töprengéseit látványosan prezentálja, bohócszámot mutat be, mint afféle roppant elvont entellektüel. Egy 1913-as amerikai oktatórajz szerint² a siker felé vezető úton a bohém bukik el elsőként. Vagy belehal harmincéves koráig. Vagy tisztességesen belemerevedik és véresre veri az öklét követelőzés közben, hogy a legközelebbi ezredfordulón is a diplomamunkájáért váltsunk jegyet. Szalay Péter alkotói attitűdjéből hiányzik az a szertelenkedő póz, ami tíz év múlva kesernyés öntetszelgésbe fog átcsapni. Művészete mindenekelőtt fókusz-elvű, analitikus, s csak utána manuális produkció. (Máskor e kettő nagyjából szimultán zajlik, megint másoknál az analízis kondenzcsikként húzódik a műalkotás nyomában.)

Így nem meglepő, hogy a *Maradványérték* egyik nagy erénye a tömörség. A művész terebélyes és hálás témához nyúlt, amelyet aztán addig szűkített, míg nem egy kezelhető, bejárható és kimeríthető altémát kapott. Így jutott el a „galéria-felújítás plusz riszajkling” öblös anyagától az újrashasznosításra már alig alkalmas

anyag búcsúdaláig. Könnyen értelmezhető, szikáran, de virtuózan térszerűsített képeket láthatunk. A vizualitásukban komplikációmentes belső struktúrák két-, illetve háromdimenziós elemeket egyesítenek, például dobozkeretben elhelyezett fotó – ami önmagában mélységgel gazdagítja a sík felületet –, és arra helyezett törmelék. Ez a plaszticitást kivonó és bepumpáló játék ad felhajtóerőt a végletekig lealacsonyult eredetnek. A sivár, impotens matéria új, szertelen, de kérész-életű létjogot szerez. A szűk határok közé szorított, de a határokig kifejtett tárgy okozza, hogy a kiállítás látványa befejezettség, teljesség, a végigmondott történet érzetét kelti. A generált asszociációs irányok nem ágaznak szanaszét, azokat be tudjuk fogni, de kínálóznak bennük a tőlünk függő, személyesebb képzettársítások útjai is. Ezt azzal éri el, hogy minden mű könnyen szóba áll a másikkal, de más-más szabály szerint, miközben rendületlenül konvergál a fő téma irányába. Látszólag minden kiállítás ezen elv szerint épül fel, a gyakorlatban viszont kevés-szer sikerül ennek valóban, működőképesen megvalósulnia.

Ha egy művész körüljár egy általa izgalmasnak tartott témát, nem nagy teljesítmény a művek között felismerni valamiféle pollilógust, gondolhatnánk. Ez azonban csak akkor van így, ha a művészen megvan az a képesség, hogy a bensőjében sokáig forgatott, gyúrt és tépázott ideákat mások számára is többé-kevésbé érthetően tudja műalkotásokká formálni úgy, hogy még ő maga is emlékezzen, milyen eszmei kezdőpont vezetett a manifesztálódott végpontokba. Ez garantálja az alapvető koherenciát egy műcikluson belül. A *Maradványérték* iskola-példája az olvasható, de játékban hagyott gondolatoknak. A kiállítás erőssége ez a hibátlan balanszírozás információadás és kérdezés között.

De nézzük közelebről, mi is történik itt. Először is adott egy hatalmas sittkupac, amely a tér tekintélyes részét elfoglalja. Mintha az ablakon dőlt volna be az elporladt malter, felszedett parketta és levert stukkó. A művész mintegy leszögezi, milyen alapanyagból építkezik az egész. Ez az alapanyag pedig az acb galéria korábbi külleme, lehántva. Ez a tény önmagában elég kiindulást biztosít egy tíz-szer ekkora tárlathoz, Szalay viszont már ekkor gyakorolja a lemondás jól megtérülő gesztusát. Amint szemrevételezzük ezt a gúlaszerűen szétterpeszkedő építkezési szemetet, s öntudatlanul gyönyörködünk is benne, az aljában alattomosan ránk leső mozgásérzékelő berobbantja a koszos kis parkettasort, amely szinte fel akar falni, fenyegetően veri magát a betonpadlóhoz. Nem, nem. Nem vizsgálhatjuk mulyán a faltörmelékét és egyebet. A passzivitás csúcán lévő anyag halottaiból feltámasztva ront ránk, dühödtebben, mint akármikor, korábbi létformájának szerényre szabott lehetőségei között. Ezen a ponton mindenki halálra rémül, kivéve, aki az éktelen parkettazaj közepette érkezik. Már is fel vagyunk zaklatva, pedig épp hogy csak beléptünk. Innentől kezdve a sít tövében tanyázó fahulladék mint egy lánctraverth házörz, csahol ránk, míg ki nem takarodunk. De a szoba tele van érdekességgel, érdemes elviselni a jelenlétünk keltette zajszenyezést.

A bejárati ajtóra merőleges falon – a művész elképzeléseinek megfelelően – meglehetősen magasan függ nyolc kisebb kép. A változó mélységű keretekbe fekete-fehér fotók vannak foglalva az acb Galéria megnyitóról. A fényképeken szereplő festmények, szobrok viszont nem látszanak, mert törmelékek, faldarabkák, faszilánkok apró csoportjai fedik el őket. Ne tartsuk igénytelennek a kivitelezést és dilettánsnak az elképzelést, nevezük inkább mesterkéletlennek. Mert igen frappáns döntés volt a hajdani megnyitók emlékeit dilemma nélkül háttérre súlylyesztve mutatni, és ormótlanul rátelepíteni a tárgyszerűen adott jelent. Ezzel a fallal átellenben, a harapós kedvű sítthalom másik oldalán tornyosul egy hulladékokból tákol, bizarr írásvetítő. Az üvegre került kódarabok árnyékait az üvegen átcsapó, agresszív fénycsóva vágja a falnak, s azok homályos foltokként tántorognak a galéria szabad kézzel összefirkált, régi alaprajzán. Lírai hangot hallhatunk pendülni, míg az elemi erővel hasító reflektor útjába nem hajolunk, s azzal vége is a révedésnek. De vannak itt szelídebb művek is. Egy vitrinben koszos, összetört mennyezeti gipszstukkó darabjai mozgolódnak egymáson, olyanformán, mintha plafontól független, új létüket próbálgatnák, arra eszmélve, hogy plafon nélkül megdőglenek, s mi az üveges szekrényben ezt a groteszk végjátékot szemlélhetnénk. Mellette, hasonló vitrines körülmények között zajlik az acb egykori ajtófélfájának szúvak általi, lassú halála, melyet a vad parkettadübörgés közepette erősen füelve meg is hallgathatunk. A korhadt gerendadarabok

² The Road to Success. The Etude, 1913.
<http://etudemagazine.com/etude/1913/10/the-road-to-success.html>

SZALAY PÉTER
Maradványérték, acb Attachment, 2013, részlet a kiállításról
© Fotók: Szalay Péter

SZALAY PÉTER
Maradványérték, acb Attachment, 2013, részlet a kiállításról
© Fotó: Szalay Péter

mögé helyezett erősítő egy fejhallgatóba vezet a miniatűr gyilkosok tevékenységét. Végül két retró tabló 3D-ben: egyik a galéria falába veszett, vakolat fedte tipliket mutat be tudományos igényrel, fossziliákat megillető precizitással, a másik kibelezett villanykapcsoló helyét és értelmét világítja meg az acb-ben és a világban.

Átütő a művész definíciós és arányérzéke, amely kikerüli a sok pályatársára jellemző hibákat: megrekedést a célozgatások és kacsingatások bennfenteskedő modoránál, a konkrét kijelentésekre képtelenül bölcseledő általánosítgatást, a divatok szőrén ülését. Ez a Szalay javára meglévő, üdítő minőségi kontraszt természetesen a *Maradványérték* artikulált céljain kívül esik, mégis tapintható. De nemcsak a silány művész paródiája kerül műsorra. Amikor Szalay vitrinjei fölé hajolunk, hogy megszemléljük a vakolatdarabokkal ékes, műanyag tipliket, máris felvettük azt a szerepet, amit ő osztott ránk.

Így járt az is, aki év elején ellátogatott Szalay Péter az Art9 Galériában rendezett kiállítására.³ Itt munkásságának másik fő irányját, a kinetikus szobrászatot is arra használta, hogy borsot törjön az orrunk alá. A 2012-es, *Visszhang* című mozgó objekt mellett két, térspecifikus installációt mutatott be. Az egyik egy óramű volt, ami egy cérnán tekeredett lassacskán lefelé, közben a nagymutatójára erősített ceruza rugó alakú vonalat rajzol a falra. A másik egy asztal volt, rajta terítő, azon színes folyadékkal telt poharak. A terítőt óraszerkezetek húzták le szép lassan. A kiállításlátogató, ha kis időt rászánt az órákra és végiggondolta, milyen, láthatatlanságig mérsékelt ütemű folyamatok zajlanak a szeme előtt, akkor kitalálhatta a bekövetkezendő eredményt, vagyis a rugóvonal képződését, illetve a terítőnek nem lerántását, de lehúzódsát. Úgy is lett: a poharak egyenként kiértek az asztal peremére s megfontoltan kiborultak. A néző pedig szépen elcsodálkozott mindezen és hagyta megtörténni. Szalay szellemes kompozíciói megmozgatják gondolatainkat, de nem kímélnék attól a konklúziótól, hogy az újrahaznosítás is csak egy végpont felé halad, vagy hogy az ember tétlenül nézi végig valami belátható rossznak a bekövetkeztét.

Ez itten nem patetika patika. Ez munkaterápia. Itt nem kicsiny poénok avított patronjai durrognak. Ez nem is intellektuális RPG (a Szovjetunió első rendszeresített kézi páncéltörő gránátvetője), amely lenullázza győtrelemmel építgetett valóságképünket. Szalay Péter képzőművészete nem kultúrfejtő, hanem kultúrbandázs. Segít vitálisabb taktusra váltanunk funkcióképtelenné vált gondolkodási és cselekvési mechanizmusainkat.

³ Szalay Péter szobrászművész kiállítása, art9 Galéria, Budapest, 2013. február 18 - március 8.